

ВСТУП

Процедура оскарження судових рішень є важливою складовою невід'ємного права особи на справедливий суд. Це право в самому загальному вигляді сформульовано у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) і гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі.

Ключовими принципами статті 6 Конвенції є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є фундаментальними елементами права на справедливий суд. Не виключаючи можливість допущення помилок при відправленні судочинства, право на справедливий суд передбачає також й можливість їх усунення. Цей правовий постулат широко відомий у юридичній літературі, він визначає критерій ефективності судочинства, коли вона перш за все характеризується не відсутністю вірогідних судових помилок, а наявністю ефективних і досконалих способів їх усунення.

При цьому слід розуміти, що основним критерієм судового рішення в сенсі справедливого правосуддя є суворе дотримання принципу юридичної визначеності, що передбачає застосування правового положення *res judicata*: рішення суду (останньої інстанції) має бути обов'язковим та остаточним.

Таким чином, завданням процедури оскарження судового рішення не є новий розгляд судової справи, як такий, а лише перевірка його на дотримання вимог чинного законодавства, основних прав і свобод людини, усунення у визначеному порядку вірогідних недоліків оскаржуваного рішення. І не більше того.

Це знайшло своє правове регулювання на рівні вітчизняного законодавства, зокрема у Конституції України в статті 129. Конкретизуються ці доктринальні загальні норми чинним законодавством України у процесуальних кодексах, зокрема ЦПК України, КПК України, ГПК України, КАС України.

У цьому виданні прослідкуємо, як вирішуються питання щодо оскарження судових у цивільному судочинстві за приписами чинного ЦПК України.

Пропонуємо цей посібник студентам юридичних факультетів, практикуючим правникам, широкому колу читачів.

1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Загальний порядок оскарження судових рішень обумовлений перш за все ст. 129 Конституції України, яка визначає основні засади судочинства в Україні. При цьому п. 8 вказаної статті гарантує забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення. Таке визначення права на оскарження судових рішень означає, поміж іншим, що апеляційний перегляд справи здійснюється без застережень, а у свою чергу право на касаційне оскарження судового рішення надається лише у визначених законом випадках.

Одним з пояснень такого правового поділу оскаржень судових рішень є те, що в апеляційному порядку оскаржуються судові рішення, які не набули законної сили, у той час в касаційному порядку оскаржуються рішення, які набули законної сили і щодо яких вже можуть застосовуватися заходи виконання.

Отже, у правовій науці за вищевказаним критерієм апеляційне оскарження судових рішень відносять до звичайних, а касаційне – до надзвичайних способів оскарження судових рішень.

Звертаємо увагу, що цей чіткий доктринальний поділ процедури оскарження судових рішень на рівні процесуального законодавства, зокрема ЦПК, законодавцем не зовсім дотриманий. Так, за приписами ст. 261 ЦПК ухвала суду (а це різновид судового рішення) набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Ухвали, що постановлені судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями). В той самий час за приписами ст. 353 ЦПК ціла низка судових ухвал підлягають апеляційному оскарженню окремо від судового рішення. Таким чином, на практиці виходить, що в апеляційному порядку оскаржуються ухвали (судові рішення), які вже набрали законної сили, що суперечить суті апеляції в її науковому сенсі.

Апеляційний і касаційний розгляд судових рішень здійснюються судами різних інстанцій, відповідно при цьому здійснюється перехід повноважень щодо розгляду справи від суду першої інстанції до судів наступних (вищих) інстанцій. Одночасно цивільному процесу притаманний і так званий ретрактаційний спосіб перегляду судових рішень, коли суд першої інстанції скасовує свої заочні рішення або власні судові накази (судові рішення, що прийняті у наказному провадженні).

2. ПРАВО НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ

За приписами ч. 1 ст. 352 ЦПК України правом на апеляційне оскарження судових рішень користуються такі особи (суб'єкти):

- учасники справи;
- особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

За приписами ст. 42 ЦПК учасниками справи в цивільному судочинстві можуть такі особи – в справах позовного провадження учасниками справи є сторони, треті особи; при розгляді вимог у наказному провадженні учасниками справи є заявник та боржник; в справах окремого провадження учасниками справи є заявники, інші заінтересовані особи; у справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. У справах про оскарження рішення третейського суду, оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу та про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу учасниками справи є учасники (сторони) третейського розгляду, особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, а також сторони арбітражного розгляду.

Вказані особи користуються правом на апеляційне оскарження судових рішень суду першої інстанції повністю або частково. Апеляційному оскарженню підлягають рішення судів першої інстанції та ухвали судів першої інстанції, що оскаржуються окремо від рішення суду. Інші ухвали судів оскаржуються разом з рішенням суду. Перелік ухвал, що оскаржуються окремо від рішення суду містить ст. 353 ЦПК, слід зауважити що цей перелік збільшився, порівняно з попередньою редакцією ЦПК. У поточній редакції це ухвали, що стосуються таких питань:

- 1) відмови у видачі судового наказу;
- 2) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів чи скасування ухвали про забезпечення доказів;
- 3) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову;
- 4) скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову;

- 5) зустрічного забезпечення або зміни чи скасування зустрічного забезпечення;
- 6) повернення заяви позивачеві (заявникові);
- 7) відмови у відкритті провадження у справі;
- 8) відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;
- 9) передачі справи на розгляд іншого суду;
- 10) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- 11) затвердження мирової угоди;
- 12) призначення експертизи;
- 13) визначення розміру судових витрат;
- 14) зупинення провадження у справі;
- 15) закриття провадження у справі;
- 16) залишення позову (заяви) без розгляду;
- 17) окрема ухвала;
- 18) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 19) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 20) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 21) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 22) повернення заяви про перегляд заочного рішення;
- 23) відмови у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- 24) поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 25) виправлення помилки у виконавчому документі або визнання його таким, що не підлягає виконанню;
- 26) відстрочення і розстрочення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення;
- 27) розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця;
- 28) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- 29) повороту виконання рішення суду чи відмови у повороті виконання рішення;
- 30) звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку;
- 31) тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України;

32) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;

33) тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;

34) оголошення розшуку відповідача (боржника) або дитини;

35) примусового проникнення до житла;

36) звільнення (призначення) опікуна чи піклувальника;

37) відмови у відкритті провадження у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

38) повернення заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

39) повернення заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу;

40) залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження;

41) відновлення повністю або частково втраченого судового провадження чи відмови в його відновленні.

Правовий статус осіб, які не є учасниками цивільної справи, але щодо яких суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, міняється після відкриття апеляційного провадження за їх скаргою. В такому випадку такі особи набувають процесуальні права і несуть процесуальні обов'язки учасника справи.

Як вже було зазначено, право на апеляційне оскарження є правом беззаперечним, але їм слід користуватися тільки у чітко визначеним ЦПК способом, у належні строки та у визначеному порядку. Згідно з чинним процесуальним законодавством суд апеляційної інстанції залишає за собою право повернути апеляційну скаргу без розгляду у випадку порушення порядку подання такої скарги.

У розділі першому вже було вказано, що при апеляційному розгляді судової справи здійснюється перехід повноважень від суду першої інстанції до суду інстанції наступної. За приписами ст. 351 ЦПК такими судами є апеляційні суди в апеляційних округах. У виняткових обставинах (коли апеляційні суди розглядали справу, як суди першої інстанції), судом апеляційної інстанції виступає Верховний Суд.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	4
2. ПРАВО НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ	6
3. СТРОК НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ І ПОРЯДОК ПОДАННЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	9
4. ВИМОГИ ДО ФОРМИ І ЗМІСТУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА НАСЛІДКИ ПОДАННЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ	12
5. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	17
6. СКАСУВАННЯ І ОСКАРЖЕННЯ ЗАОЧНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	22
7. СКАСУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ, ПРИЙНЯТОГО В ПОРЯДКУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	25
8. ПРАВО НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА КАСАЦІЙНИЙ СУД	28
9. ПОРЯДОК ПОДАННЯ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ПОДАННЯ	32
10. КАСЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	36
11. ЗРАЗКИ ПРЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ.....	42
ЗРАЗКИ ЗАЯВ З ІНШИХ І ПРЦЕСУАЛЬНИХ ПИТАНЬ.	45
Зразок клопотання про поновлення	45
строку на оскарження рішення суду	45
Зразок заяви про відкладення розгляду справи	46
Зразок заяви про видачу копії ухвали (рішення) у цивільній справі.....	47
Зразок заяви про виклик свідків.....	48
ЗРАЗОК КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ НА РІШЕННЯ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА УХВАЛУ АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ	49

СУДОВА ПРАКТИКА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ТА КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	53
ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ПОРЯДКУ ПОДАННЯ АПЕЛЯЦІЙНИХ СКАРГ	132
ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СПЛАТИ СУДОВОГО ЗБОРУ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ	139
ВИТЯГ З ЦИВІЛЬНОГО ПРЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	146